
KRITIKAI SZEMLE

KÖNYVEK

SAJTÓTÖRTÉNET NAGYBECSKEREK OKÁN

Németh Ferenc: *A nagybecskereki sajtó története (1849–1918)*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2004

Egy fejezettel gazdagodott térségünk sajtótörténete, amelyben Németh Ferenc most megjelent könyve összefoglalta az 1849 és 1918 közötti periódus nagybecskereki sajtójával kapcsolatos alaptudnivalókat. Természetesen egy-szersmind a tágabb értelemben vett művelődéstörténeti folyamatokat is érintette, hiszen a sajtó megjelenése szűkebb páttriánkban a 19. század második felében egy szerteágazóbb kulturális és irodalmi élet kialakulásának lehetőségét is megeremtette egyfelől azért, mert a legtöbb esetben elindítója volt egy-egy művelődési folyamatnak, másfelől végigkísérte mindazokat a sikeresnek minősíthető, illetve kevésbé gyümölcsöző, szellemi törekvéseket, melyek ez esetben Nagybecskereken voltak tetten érhetőek a jelzett korszakban.

A gazdasági viszonyok és a társadalmi, valamint a politikai élet alakulástörténete érintőlegesen szintén megfogalmazást nyert egy-egy jelentősebb sajtótermék bemutatásához kapcsolódóan, így a könyv alapinformációkat tartalmaz az említettekre vonatkozóan is, s az elkövetkezőkben kiinduló forrása lehet minden olyan tudományos kutatásnak, mely Nagybecskerek, esetleg Torontál vármegye 19. századi gazdasági, társadalmi, politikai és művelődési történéseit kívánja majd vizsgálódásainak középpontjába állítani.

A sajtótörténeti kötet fejezetei részleteiben taglalják a nagybecskereki lapkiadás kezdetei körüli bonyodalmakat. Behatóan foglalkozik a szerző a leghosszabb életű bánáti magyar (*Torontál*), illetve német (*Gross-Becskereker Wochenblatt*) lappal, átfogóan tárgyalja az ellenzéki sajtónak, mindenekelött

a *Nagybecskereki Hírlap*nak a történetét, számba veszi a szakközlönyöket, a színházi lapokat, az alkalmi újságokat, és a szerb meg német nyelvű lapkiadás körülményeiről is tájékoztat bennünket. Németh Ferenc természetszerűleg elkészíti a lapok, folyóiratok jegyzékét, szól a szerkesztőkről, újságírókról és egy rendkívül gazdag és igényes, gyakran igen fontos részletekre kiterjedő jegyzetanyagot mellékel a sajtótörténeti részhez. Egy-egy jegyzet, úgy véljük, egykor majd kisebb-nagyobb szakdolgozat megírásának útját teszi járhatóvá.

A Névmutató mindazoknak a dolgát megkönnyíti, akik egy-egy név okán lapozzák fel a kiadványt.

Számomra többek között elsőrangú hasznos következtetések levonására adott alkalmat a sajtótörténet, hiszen a szabad líceumok, valamint a megyeszékhely színháztörténetének tanulmányozásakor és megírásakor alkalmam nyílt a 19. századi Nagybecskerek művelődési életét közelebbről megismerni, így a lapkiadások összefüggésében számos helybeli ismerőssel találkozhattam újra, akik közül pl. sokan szereztek érdemeket a közművelődés terén mint líceumi előadók: Bányai Jakab, Stassik Ferenc, Klein Mór, Várady Imre, Somfai János, Fialkowszky Béla, Czirbusz Géza, Menczer Lipót, de, Farkas Geiza, Borsodi Lajos, Perl Mihály, Knyaskó Lajos, Streitmann Antal, Szalay József, Szenes Adolf stb. A felsoroltak mind-mind a *Torontál*, illetve a *Nagybecskereki Hírlap* munkatársai is voltak. Egyesek az irodalomban, mások a társadalom- és természettudományokban jeleskedtek, s végeredményben ahhoz az értelmiségi körhöz tartoztak, amely Nagybecskerek művelődési élete arculatának kialakításában meghatározó szerepet játszott hatvan–hetven éven át.

A felsorolt nevek viszonylatában azt is megállapíthatjuk, hogy az újságírás csak egyik tevékenységi területe volt a nevezetteknek a tisztességes polgári foglalkozás mellett – tanár, tanító, ügyvéd, orvos, magisztrátusi tisztviselő, esetleg gimnáziumi tanuló – kimondottan szakmának, hivatásnak ekkor még kevesen választották ezt a pályát. Egyébként ilyen volt ideig-óráig Törös (Marusán) Tivadar, aki később a megüresedett főlevéltárnoki állást töltötte be rövid ideig, meg a „byroni külsejű hírlapíró” Gáspár Imre, akit a *Torontálnál* Hoitsy Jenő váltott fel, s persze Kabos Bertalan „a legtökéletesebb, képzett újságíró, aki a Pester Lloyd nagrabecsült munkatársaként halt meg”.

Az is evidens, hogy az egyes lapok létrehozói, függetlenül attól, miszerint majd minden esetben a politikai elnemkötelezettséget hangsúlyozták, végső soron mégis mindig egy politikai opció elkötelezettjei voltak, általában meggyőződésből. A hasonlóképpen gondolkodás tömörítette egységbe a szerkesztőket, munkatársakat. Ezt tapasztalhatjuk pl. a *Torontál* kiadásának esetében, amikor a Deák-párt kezdeményezésére indították útjára azt 1872-ben, vagy a *Nagybecskereki Hírlap* okán, mely a Torontáli Ellenzék szócsöve lett. A szerb

lapok kiadásában is meghatározó szerepet játszott a politika. A *Glas* (1887) majd később a *Kolo* (1891) pl. a becskerekai szerb radikálisok szószólója volt.

A politikamentesség hangoztatása egyébként a szerkesztői ügyeskedés kategóriájába sorolható, hiszen a kötelező óvadék befizetésétől kívántak mentesülni a lapkiadók. Napjaink jelensége a prostituálódott újságírás a 19. század második felében, különösen vidéki viszonylatban, még ismeretlen volt. Inkább az azonos politikai meggyőződés köré csoportosuló érdekszövetsége az, ami jellemző a korszak újságíróinak magatartására, s ebben mértékadó az újságírással is foglalkozók hozzáállása, hiszen a biztos megélhetésnek esetükben a tisztességes polgári foglalkozás adott keretet. Ezt fontos kihangsúlyozni, mert gyakran megesik, hogy a múlt viszonyrendszerének felállításában a jelenre jellemző relációk elemeit vetítik rá az egyes jelenségekre, ami a múlt felidézésében félreértésre, esetleg meghamisításra is okot szolgáltathat.

Természetesen a talpnyalás problémakörét nem lehet teljes mértékben kiiktatni a korszak újságírásából, de az inkább a kivételek kategóriájába tartozik, mintsem a meghatározó jelenségek közé. A részrehajlás kifejezésre juttatásának szép példáját fedezhetjük fel 1902-ben a *Torontálban*, amikor a segédszerkesztő Somfai Jánosnak *A szekrény títka* című bohózatát mutatta be a Deák-féle színtársulat. A lap a megbukott előadást igencsak megdicsérte, s ha ugyanakkor nem jelenik meg az ellenzéki *Nagybecskerekai Hírlap*, melyben a fiatal Fülep Lajos írt elmarasztalóan a produkcióról, sohasem tudtuk volna meg, hogy végül is milyen kínos helyzetben lehetett a helybeli nagyjérdemű, hiszen mint kiderült, sokan már előadás közben távoztak, holott a köztisztelenben álló segédszerkesztőről volt szó, akit feltehetően nem szívesen bántottak meg a polgártársak.

A nagybecskerekai lapkiadást 1918-ig tematikailag a sokrétűség jellemezte. Voltak újságok, melyek a polgárságot vették célba, esetleg a tanügyben dolgozókat, mások a munkásosztályra számítottak, illetve a földművesekre. A munkásosztály nevelése egyébiránt a mai Vajdaság múltjának viszonylatában mindenekelőtt Torontál vármegyére és Nagybecskerekre volt jellemző, hiszen tudjuk, a Munkásképző és társas-egylet létrehozása a 20. század legelején a szociális izgatók tevékenykedését volt hivatott ellehetetleníteni, csakúgy mint az a nagyszámú líceumi előadás, melynek témája a népboldogítás különböző módszereinek ismertetésére szorítkozott.

Érdekességként említjük meg az ötnyelvű *Torontáli Népbarátot* (1899), „a nép számára írt folyóirat”-ot, mely érdekes és hasznos olvasmányt kívánt nyújtani a vármegye népeinek, s melynek létrehozásában meghatározó szerepet játszottak a századvégi bánáti aratósztrájkok.

A *Caissa* (1896) című folyóiraatra hívnám még fel a figyelmet, amelyet a Nagybecskerekai Sakk-kör adott ki, s mint ilyen egyedülálló volt a térségben.

Németh Ferenc sajtótörténetében több mint ötven címszót találunk. Magyar, német és szerb nyelven megjelentetett újságokról van szó meg egy ötnyelvű szakközlönyről, mely magyar, német, szerb, tót és román nyelven íródott. A feldolgozásban hangsúlyos szerepet kaptak azok a kiadványok, melyeknek meghatározó szerepe volt Nagybecskerek társadalmi, gazdasági, művelődési és pártpolitikai életében. A szerző nemcsak a *Gross-Becskereker Wochenblatt*, a *Torontál* meg a *Nagybecskereki Hírlap* bemutatását nyomtatékosította, de a *Glasszal*, a *Kolóval*, a *Torontalski Narodni Prijatelj*-lyel meg a *Narodni Glasszal* is behatóan foglalkozott, s ily módon a nemzetiségi viszonyok kérdéskörét is érintette. Bizonyítást nyert az is, hogy a sajtótörténeti feldolgozások, amennyiben valóban szakszerűek, panorámaszerűen képesek feltérképezni egy-egy közösség, egy-egy korszak leglényegesebb viszonyrendszerét.

KÁICH Katalin

ELBESZÉLÉSELMÉLETRŐL, A MODERN REGÉNY GYÖKEREIRŐL

Orosz Magdolna: *Az elbeszélés fonala*. Narráció, intertextualitás, intermedialitás. Gondolat, Budapest 2003

Orosz Magdolna írásaival több okból érdemes foglalkozni. E sorok íróját talán az bírta rá *Az elbeszélés fonala* című 2003-ban megjelent könyvének olvasására, hogy tudta, Orosz Magdolna a múltban foglalkozott többek között Kosztolányi Dezsővel is, „követte” Esti Kornél „csodálatos utazásait”. Tehát a szerzőnek van köze Szabadkához, tájainkhoz. Hála a modern tájékozódási lehetőségeknek, aztán kiderült, hogy még 1996-ban a szerző társfordítóként átültette magyarra Rainer Werner Fassbinder írásait és beszélgetéseit, 2003. március 21-én pedig megvédte doktori értekezését, jelenleg a Nemzetközi Szemiotikai Tanulmányok Egyesületének pénztárosa. Tehát egy olyan szerzőről van szó, aki különböző területeken ténykedik, és akinek szakterülete a német irodalom. Hogy hogyan lehet ezen szakterületről kiindulva és a modern irodalom kezdeteit vizsgálva eljutni, arról Orosz Magdolna most kiadott könyve tanúskodik.

A könyv hat fejezetet tartalmaz, amelyek tulajdonképpen mintegy összegezik a szerző eddigi munkásságát. Mint a mellékelt felhasznált irodalomból kiderül, Orosz tizenegy korábban megjelent munkájára és doktori értekezésére támaszkodott a könyv összeállításakor. Ha szem előtt tartjuk ezt a tényt, akkor a könyvet nem tekinthetjük „újnak”, de így is, a munkákat egy kötetbe összpontosítva, kiderül, hogy a szerző vizsgálódásai egy körvonalában kibontakozó egységet képeznek. Orosz vizsgálódásai számíthatnak más nemzetek szakem-